

Dušica Popadić i Ljiljana Bogavac

TEHNIKE INTERVJUISANJA DECE I ŽENA KOJI SU PREŽIVELI SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE

*SA OSVRTOM NA TEHNIKE INTERVJUISANJA
IZVRŠILACA SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA*

Praktičan priručnik za pripadnice / pripadnike policije i pravosuđa

Poverenje u iskaz deteta je naše najmoćnije oružje protiv izvršioca

INCEST TRAUMA CENTAR - BEOGRAD
Grupa za podršku seksualno zlostavljanoj deci,
žrtvama incesta i žrtvama rata

Nišićeva 8
11000 Beograd
Srbija i Crna Gora
Tel/fax (011) 32 43 963, 323 65 19
e-mail: itcenter@eunet.yu

**GOTOVO SVAKI ODNOS U KOME JE NARUŠENA
RAVNOTEŽA MOĆI JE POTENCIJALNO ODNOS U
KOME MOŽE DA SE ISPOLJI NASILJE:**

**MOĆNIJEG ČLANA / GRUPE PREMA ONOME KOJI U
TOM ODNOSU NE POSEDUJE MOĆ.**

**ONAJ KO IMA MOĆ, IMA I IZBOR
DA LI ĆE U ODNOS UNETI NASILJE,
PA JE PREMA TOME I ODGOVORNOST
ZA NASILJE UVEK I SAMO NA TOJ STRANI.**

Priručnik se izdaje po završetku edukativnog ciklusa iz oblasti nasilja u porodici i seksualnog zlostavljanja dece i žena realizovanog od strane Incest Trauma Centra - Beograd i g-đe Milene Živanović (major, šef Odseka za seksualne delikte, UKP, Odeljenje za krvne i seksualne delikte SUP-a u Beogradu). Edukativni ciklus je pohađalo 114 pripadnica / pripadnika policije iz 11 gradova Srbije u periodu novembar 2002 - februar 2003.

Edukativni program je činilo 28 efektivnih sati (ravnomerno podeljenih po zastupljenim oblastima) i u celini je ocenjen od strane polaznica / polaznika prosečnom ocenom 3.47 (na skali od 1 do 4, pri čemu je 4 najveća ocena, a oblast na koju se odnosi ovaj priručnik je ocenjena sa 3.56). Autorke priručnika, Ljiljana Bogavac i Dušica Popadić, su ujedno i trenerice / voditeljice programa.

Program se odvijao uz izuzetnu saradnju Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije.

Priručnik je koncipiran tako da ponudi smernice za intervjuisanje dece i žena koji su izloženi seksualnom zlostavljanju, kao i za intervju sa izvršiocem seksualnog zlostavljanja dece.

Nadamo se da će smernice razviti poželjni sistem razmišljanja i/ili promeniti postojeći o problemu seksualnog zlostavljanja koji prepoznaje dinamiku situacije nasilja, usvaja pol kao faktor rizika i sagledava neravnopravnu raspodelu moći i odgovarajuće rodne uloge kao 'već podeljene karte' u patrijarhalnom društvenom kontekstu. Pravilno razumevanje ovih procesa dugujemo žrtvama nasilja da bi postale **deca / odrasle osobe koje su preživele nasilje**.

Nakon istinskog razumevanja traume, ostaje svakome od nas da, vodeći se ponuđenim smernicama, postepeno izgradi sopstveni stil vođenja razgovora u kojem se dobro oseća.

PROJEKAT PODRŽAO:

Izdaje Incest Trauma Centar – Beograd

©2003 Incest Trauma Centar - Beograd
Nušićeva 8, 11 000 Beograd, Srbija

Prelom: Aleksa Ždero, 064/110 70 51
Štampa: MarDox štampa 064/116 23 28

Korektura: Stanislava Lazarević

I izdanje
Tiraz: 500

Sva prava zadržava izdavač. Za svako korišćenje, umnožavanje i stavljanje u promet dela teksta ili teksta u celini potrebna je saglasnost Incest Trauma Centra - Beograd.

SEKSUALNI DELIKTI

Odsek za suzbijanje seksualnih delikata SUP-a u Beogradu se bavi rasvetljavanjem krivičnih prijavi, iz oblasti seksualnih delikata, sa nepoznatim (N.N.) izvršiocem.

Razlika između seksualnih delikata i seksualnog akta je dobrovoljnost (ako se seksualni akt vrši mimo volje jednog od učesnika, reč je o seksualnom deliktu).

Seksualno nasilje je opšti naziv za brojne oblike seksualnog ponašanja za koje je karakteristično da se odvijaju bez pristanka, odnosno iznuđeni su primenom sile i/ili pretnje. Seksualno nasilje najčešće **uključuje sledeće oblike**:

Krivična dela iz oblasti seksualnih delikata

- **Seksualno uznemiravanje** - neželjeno seksualno ponašanje koje ženu stavlja u neugodnu situaciju poniženja ili stida (a koje nužno ne uključuje dodir). Najčešće su to neželjene seksualne primedbe, ponude, šale, opsceni razgovori, ponašanja (izraz lica, pokreti, znakovi rukama), izloženost pornografiji i sl. Manifestuje se na različitim mestima: na ulici, radnom mestu, restoranu, gradskom prevozu, kafeu... - nema krivičnopravnu zaštitu (nije krivično delo već eventualno **prekršaj**)

- **Prinudne seksualne radnje (bludne radnje - član 108. KZ RS i egzibicionizam-prekršaj)**

- **Incest (rodoskrvnjenje - član 121. KZ RS** za koji je predviđena kazna do 3 godine (niska), te je preporuka češće pisati član 106. i 107. KZ RS)

- **Drugi oblici seksualnog nasilja: seksualno ropstvo, prisilna prostitucija, trgovina ženama i decom (trafficking), seksualna zloupotreba dece...**

Krivično delo iz oblasti seksualnih delikata ne postoji, ukoliko oštećeno lice (žrtva) ne prijavi da je zlostavljano. Ovo ne važi u slučaju krivičnog dela obljube i protivprirodnog bluda sa licem koje nije navršilo 14 godina (iz čl. 106 KZ RS, gde su žrtve upravo deca do 14 godina starosti). Prema našem pozitivnom zakonodavstvu, deca do 14 godina se smatraju krivično neodgovornima i seksualni kontakti sa njima su krivično sankcionisani, čak i kada su (naizgled) dobrovoljni.

U rasvetljavanju seksualnih delikata, neophodno je ispuniti sledeće uslove:

- **Ostvariti dobru saradnju sa žrtvom.**

- **Dobro uraditi uviđaj (sačuvani i fiksirani tragovi) uz mogućnost veštačenja DNK, kao i korišćenje drugih tehničkih dostignuća kriminalističke tehnike za lakše dokazivanje krivičnih dela iz oblasti seksualnih delikata.**

- **Ostvariti dobru saradnju sa sudskom medicinom, sa sudskim veštacima i ostalim zdravstvenim profilima pri dečijoj klinici, sa zdravstvenim centrom u svom gradu..., a sve u cilju obezbeđivanja forenzičkih dokaza čije korišćenje je važno tokom krivičnog gonjenja.**

Sudsko-medicinsko veštačenje može da utvrdi:

*Da li je došlo do:

1. obljube
2. analne penetracije
3. oralno-genitalnog kontakta
4. telesnih povreda i koje su
5. nastupanja posledica (trudnoća, seksualno prenosiva bolest)

*Da li je više lica izvršilo krivično delo

*U slučaju smrti žrtve:

1. da li je ona u uzročnoj vezi sa silovanjem i/ili povredama
2. da li je žrtva bila u posebnom stanju koje je činilo nesposobnom
3. da li je žrtva bila pod uticajem nekog omamljujućeg sredstva (alkohol, narkotici i lekovi)
4. životno doba žrtve

Sudska medicina može da pruži sledeće dokaze i dostavi ih u obliku protokola koji sadrži:

* pregled žrtve (medicinska dokumentacija)

1. ginekološki pregled

2. telesni pregled

* fotografije - fotodokumentacija

* biološki tragovi (telesne izlučevine) za izradu DNK

* pregled odeće

* uz saradnju sa stručnim profilima sa polja psihologije i psihijatrije, psihološko stanje pre i posle traume.

Rasvetljavanje pomenutih krivičnih dela podrazumeva niz operativno-taktičkih mera i radnji, u cilju identifikacije i pronalaska N.N. izvršioca nakon čega sledi procesuiranje krivičnog gonjenja (pisanje krivične prijave i privodjenje osnovano sumnjivog istražnom sudiji nadležnog suda - opštinskog ili okružnog).

Seksualno nasilje ima krivičnopravnu zaštitu u odeljku protiv dostojanstva ličnosti i morala Krivičnog zakona i to su krivična dela od člana 105. do 111. KZ RS.

SILOVANJE - član 103. KZ RS

Prinuda na obljudu ženskog lica upotrebom:

- SILE

- PRETNJE (da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica)

- Izmene u zakonu - brisano "sa kojim ne živi u bračnoj zajednici" - mogućnost SILOVANJA U BRAKU

Kvalifikovani oblici člana 103. KZ RS

Ako:

* Nastupi **teška telesna povreda** ženskog lica

* Delo izvršeno **od više lica - GRUPNO SILOVANJE**

* **Naročito svirep ili naročito ponižavajući način**

* Imalo za posledicu **trudnoću ili težu zaraznu bolest**

* Delo učinjeno **prema maloletnom licu**

PRINUDA NA OBLJUBU ILI PROTIVPRIRODNI BLUD

član 104. KZ RS

Obljuba ili protivprirodni blud ucenom

Kvalifikovani oblici člana 104. KZ RS

Ako:

* Delo izvršeno **od više lica**

* **Naročito svirep ili naročito ponižavajući način**

* Imalo za posledicu **trudnoću ili težu zaraznu bolest**

* Delo učinjeno **prema maloletnom licu**

OBLJUBA I PROTIVPRIRODNI BLUD NAD NEMOĆNIM LICEM član 105. KZ RS

* **Duševno oboljenje**

* **Privremena duševna poremećenost**

* **Nemoć ili kakvo drugo stanje žrtve usled koga nije sposobna za otpor**

1. alkohol 2. droga 3. lekovi

OBLJUBA I PROTIVPRIRODNI BLUD NAD LICEM KOJE NIJE NAVRŠILO ČETRNAEST GODINA član 106. KZ RS

Obljuba je zabranjena sa licem koje nije navršilo 14 godina (dete) - čak i kad ono na to da pristanak - kazna od 1 do 10 godina

Kvalifikovani oblici člana 106. KZ RS

Ako:

- * Nastupi **teška telesna povreda ženskog lica**
- * Delo izvršeno **od više lica - GRUPNO SILOVANJE**
- * **Naročito svirep ili naročito ponižavajući način**
- * Imalo za posledicu **trudnoću ili težu zaraznu bolest**
- * Nastupi **smrt žrtve** usled izvršenog dela

OBLJUBA I PROTIVPRIRODNI BLUD ZLOUPOTREBOM POLOŽAJA - član 107. KZ RS

Izvršilac zloupotrebljava svoj položaj - navodi na obljubu ili protivprirodni blud lica koje se nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti

Kvalifikovani oblici člana 107. KZ RS

Ako:

- * **Nastavnik, vaspitač, staralac, usvojlac, očuh - žrtva maloletno lice**
- * Delo učinjeno **prema maloletnom licu koje nije navršilo 14 godina**
- * Imalo za posledicu **trudnoću ili težu zaraznu bolest**

BLUDNE RADNJE član 108. KZ RS

Prisilne seksualne radnje - prisilno seksualno ponašanje, dodirivanje delova tela sa seksualnom konotacijom da dodje do direktnog kontakta dve kože vezano za krivična dela od člana 103. do člana 107. KZ RS:

- * **prisilni peting**
- * **prisilna masturbacija**

Dodirivanje seksualnih atributa preko garderobe po važećem krivičnom zakonu ne smatra se krivičnim delom, već prekršajem narušavanja javnog reda i mira.

PROTIVPRIRODNI BLUD član 110. KZ RS

Prinuda na protivprirodni blud (oralni ili analni seks) drugo lice upotrebom:

- **SILE**
- **PRETNJE** (da će napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica)
- **Žrtve mogu biti i muškog i ženskog pola za razliku od silovanja gde je žrtva samo ženskog pola**

Kvalifikovani oblici člana 110. KZ RS

Ako je:

- * Nastupila **teška telesna povreda lica**
- * Delo izvršeno **od više lica**
- * **Izvršeno na naročito svirep ili naročito ponižavajući način**
- * Imalo za posledicu **trudnoću ili težu zaraznu bolest**
- * Delo učinjeno **prema maloletnom licu**
- * Nastupi **smrt žrtve** usled izvršenog dela

PRIVODJENJE ILI OMOGUĆAVANJE VRŠENJA BLUDA

član 111. KZ RS

Ako:

- **Podvodi maloletno lice**
- **Omogućava vršenje bluda sa maloletnikom**

JEDNAKO JE VAŽNO POMOĆI ŽRTVI DA NASTAVI NORMALAN ŽIVOT (koliko je to moguće posle seksualnog nasilja), **KOLIKO I** pronalaženje, procesuiranje i adekvatno kažnjavanje izvršioca, zajedničkim radom policije, tužilaštva i suda. Da prebrodi nastale traume i patnje izazvane ranije pomenutim krivičnim delima, od velike pomoći joj mogu biti organizacije iz **MREŽE POVERENJA** (potražiti Glasnik Mreže poverenja).

Major Milena Živanović
 Šef Odseka za seksualne delikte
 UKP Odeljenje za suzbijanje krvnih i seksualnih delikata
 Sekretarijat u Beogradu

TEHNIKE INTERVJUSANJA DEVOJKE / ŽENE KOJA IMA ISKUSTVO SILOVANJA

Da biste razumeli traumatizovane osobe i pružili im najbolju asistenciju, a time obezbedili i njihovu najbolju saradnju u interesu pravde, potrebno je razumeti traumu.

Trauma ima vrlo jednostavnu definiciju i ona glasi: **Trauma je zdrava reakcija na nezdrave okolnosti.**

Integrisanje pravilnog razumevanja traume u sopstveni stil intervjuisanja žrtava nasilja uvek rezultuje prepoznavanjem i uvažavanjem njihovog najboljeg interesa i efikasnom intervencijom prema izvršiocu krivičnog dela. Drugim rečima, samo ako dobro razumete šta se tačno odvija sa devojkom / ženom koja je preživela iskustvo silovanja, postići ćete kontinuitet njene saradnje u pronalaženju i krivičnom gonjenju izvršioca. Svako od nas je lično odgovoran da spreči retraumatizaciju žrtve.

Sindrom traume silovanja predstavlja niz simptoma opisanih od strane žena koje su preživele silovanje, a javljaju se tokom čina silovanja, odmah nakon, i određeni (duži) period posle.

Vaš zadatak je da pažljivim aktivnim slušanjem devojke / žene koja je preživela silovanje identifikujete njene reakcije i imenujete ih putem povratnih odgovora, pitanja razjašnjenja. Imenujte ih glasno da biste razvili dijalog sa njom, dokažite joj da ste blizu njenim emocijama i da Vam one nisu nepoznate (znate i sami da imate prethodno dragoceno iskustvo u radu). Izrazite svoj stav o nasilju i pokažite joj da se istinski trudite da je razumete. Ako iskreno nastojite da ovaj zadatak ispunite, mala je verovatnoća da ćete drastično pogrešiti, nešto “jako pogrešno” reći. Dopustite sebi da pretpostavite kako mora biti da se devojka / žena ispred Vas oseća i ako to učinite na blag način koji ukazuje na Vašu razvijenu osetljivost za ovaj problem, čak i pogrešna pretpostavka će od strane devojke / žene biti primljena kao otvorena opcija koju će ona, ukoliko uvažavate njen kapacitet i tempo, lako preimenovati u stvarna osećanja i opis sopstvenog stanja. Dopustite sebi da se identifikujete sa njom, **zamislite da je u pitanju Vaša majka, sestra, prijateljica ili kćerka.**

Normalne reakcije nakon čina silovanja

(Ili: Aktivnim slušanjem devojke / žene ćete dobiti najmoćnije oružje protiv izvršioca)

Emocionalni šok: “Osećam kao da sam potpuno utrnula”, “Zašto sam toliko mirna ?”

Neverica: “Da li se to stvarno dogodilo ?”, “Zašto ja ?”

- Iskustvo silovanja je brutalan čin seksualnog nasilja protiv volje žene. Naravno da žrtva ne želi da veruje i prihvati da se to baš njoj desilo.

Nelagodnost: “Šta će ljudi (o meni) misliti ?”, “Mogu li ljudi da vide na meni da mi se to dogodilo ?”, “Ne, ne mogu da kažem svojimima.”

- Često je osećanje nelagodnosti kombinovano sa osećanjem obeleženosti / žigosanosti (“kao da mi piše na čelu...”) i stigmatizacijom koju oko sebe nosi seksualno nasilje. Poznat je i fenomen (poimanja sebe kao) ‘oštećene robe’, čak je i jezik policije i pravosuđa za žrtvu kao ‘oštećenu’ jedna od neadekvatno regulisanih stavki koja ‘potvrđuje’ društvenu sliku o žrtvi silovanja. Strah da će je privatno okruženje odbaciti je sastavni deo.

Osećanje stida: “Osećam se jako prljavo, kao da sa mnom nešto nije u redu...”,

“Želim da po ceo dan perem ruke”, “Ostala bih pod tušem još ko zna koliko...”

- Stid izaziva sama činjenica da joj se čin silovanja dogodio. Može biti pojačan npr. naročito ponižavajućim seksualnim radnjama koje je izvršilac izvodio ili je na neke prisilio, ili ako je u pitanju više izvršilaca, ako je neko posmatrao, fotografisao...

S tim u vezi, nije nimalo neobično da je njena prva potreba da se istušira (i time spere važne fizičke dokaze) ili da se beskonačno dugo kupa u nadi da će sprati sa sebe sve što joj se dogodilo. Recite joj da je ne krivite što je to odmah uradila, da biste i Vi slično uradili i sl. (iako time imate manje dostupnih dokaza, koncentrišite se da ih prikupite sopstvenim veštinama intervjuisanja).

Osećanje krivice: “Osećam se kao da sam učinila nešto / doprinela da se ovo desi”,

“Da sam samo...”

- Osećanje krivice je jedno od najdubljih (time i najtežih za samu devojku / ženu) osećanja sa kojim ona po pravilu izlazi na kraj u dugom roku. Sindrom “Da sam samo...”, odnosno “Mogla sam...” je znan po tome što neprekidno čini da devojka / žena preispituje šta je mogla drugačije da uradi, a da se sam čin ne desi, da se na tom mestu uopšte ne nadje u to vreme, da se ranije završi, da mu uzvрати, da se odbrani, itd., itd.

Važno je da joj kažete da je uradila najbolje što je mogla, jer je to tačno. Dokaz je to što je živa i što je skupila dodatnu snagu i došla kod Vas da prijavi. Recite joj da znate da se u stvari bori sa internalizovanim porukama (predrasudama i društvenim stereotipima) koje smo svi dobijali tokom odrastanja i nastavili često da ih razmenjujemo u odraslom dobu, a koje se tiču ljage koju društvo nameće žrtvama nasilja. Objasnite joj da znate da je to uvek sramota silovatelja i da je on odgovoran.

Podsetite je da nema značaja u tome što je ‘izabrala’ određeno doba dana / noći, odeću koju je imala na sebi, što je možda otišla na kafu kod njega, što nije prepoznala njegove namere... Informišite je o aktivnom i pasivnom otporu i da iz profesionalnog iskustva znate da devojke / žene čine najbolju procenu koji vid otpora će im pomoći kad osete samrtni strah (strah od smrti) tokom silovanja. Pružite joj potvrdu da je samo ona mogla da zna koji vid otpora pruža šansu da preživi, ‘samo da se završi’, da se brže završi, da je samo pusti... Objasnite joj da aktivan i pasivan otpor jednako vrednujete. Kažite joj da znate da će se sve to neprestano pitati, jer joj je teško da prihvati sve što se dogodilo, ali da to nije njena odgovornost.

Posebno kompleksan problem predstavlja mogućnost da je devojka / žena koja je preživela silovanje doživela orgazam tokom čina silovanja. Ova mogućnost akumulira osećanja stida i krivice. Važno je objasniti joj da to ni na koji način ne odražava željenu aktivnost s njene strane, već da se radi o mehaničkom uzbudjenju nad kojim nije imala nikakvu kontrolu (kao i nad celokupnim nasilnim incidentom).

Verovatno ne možete ni zamisliti u kojoj meri ova mogućnost utiče na dugoročno samookrivljavanje i lošu predstavu o svom telu (“Telo je tamo ostalo, sopstveno telo me je izdalo, telo je loše, mrzim svoje telo”).

Naravno, uspešno ćete je podržati u njenim ‘začaranim krugovima’ ispitivanja sopstvene odgovornosti, samo ako zaista verujete da je učinila najbolje što je mogla.

Depresija: “Kako ću dalje?”, “Osećam se umorno i beznadežno”

- Često se devojke / žene sa iskustvom silovanja s teškoćama organizuju da nastave život. Ne ustaje im se ujutro, ne započinju dan, isključuju uobičajene aktivnosti i socijalne kontakte.

Potvrdite im da razumete da se u ovom periodu čini kao da nisu spremne da nastave prethodnu svakodnevnicu ili osmišljavaju novu. Recite joj da pretpostavljate da će proći još neko vreme dok ne bude spremna za dalje.

Nemoć: “Da li ću ikada uspostaviti ponovo kontrolu (uzeti život u svoje ruke)?”

- Svaki čin nasilja oduzima osećanje kontrole nad sopstvenim životom. Dugo nakon čina silovanja, devojke / žene misle da je gubitak nepovratan.

Dezorijentisanost: “Ne mogu da sedim mirno”, “Potpuno sam preplavljena...”

- Npr. ukoliko je devojka studentkinja, preplavljenost osećanjima i njihov intenzitet, uslovljavaju nedostatak koncentracije, uprkos svim njenim naporima.

“Okidači”: “Imam flešbekove, želim da prestanu...”

- Flešbek predstavlja podsećanje na nasilni incident. Vraćanje sećanja može biti izazvano određenim kontekstom u kojem se devojka / žena zatekne, nečijim gestom, mimikom, mirisom, Vašim parfemom... ma čim. Sve može biti okidač da se ona oseti kao da je ponovo u samom središtu nasilja, kao da ga proživljava sad ispočetka. Opišite joj da bi shvatila da znate kako to izgleda. Uverite je da sa Vama sada sigurna i bezbedna i da joj se u ovom trenutku ništa ne može dogoditi. Da nauči kako da izađe na kraj sa flešbekovima, možete je uputiti u Incest Trauma Centar - Beograd.

Poricanje / Minimiziranje: “To je samo silovanje”, “Nije strašno, moglo je da bude i gore...”

- Poricanje / minimiziranje je impresivan mehanizam odbrane i preživljavanja. To je jedna od barijera sa kojom se direktno sreću pripadnice / pripadnici policije kod slučajeva silovanja. Uobičajeni metod detaljne rekonstrukcije preživljenog iskustva koji upravo čini rad ove službe predstavlja pretnju krhkom sistemu funkcionisanja žrtava seksualnog nasilja.

Drugu impresivnu odbranu čini **sindrom potisnutih sećanja**. Normalno je da brutalan čin nasilja želite da zaboravite kada se upravo Vama dogodi. Zato, kada pred sobom imate osobu koja na ovaj način pokušava da se snadje nakon preživljene traume, uvažite ovaj mehanizam iako nimalo ne saradjuje na zahtevima Vašeg posla. Pokažite razumevanje za to što ne želi bilo čega (ili nečega određenog) da se seća, objasnite joj da ste upoznati s tim da se traumatična iskustva nikako ne mogu potpuno zaboraviti (i ako ih potisne, nakon nekog vremena će ipak biti suočena s njima). Kada ova i slične barijere podstaknu Vašu ličnu frustraciju, setite se da je pred Vama osoba koja je (u najvećem broju slučajeva) sama došla da prijavi, što odražava njenu spremnost i istovremeno zahteva Vaše strpljenje i poštovanje njenog tempa. Ona je tu zato što želi isto što i Vi - da izvršilac bude kažnjen !

Treću impresivnu odbranu čini **mehanizam disocijacije**. Još jedna direktna barijera Vašem prikupljanju dokaza na klasičan način... Svi se mi ponekad zamislimo dok vozimo auto, a onda iznenada preneto kad se nešto neočekivano dogodi u saobraćaju. To je disocijanje, mentalno se isključimo iz određene situacije, dok telesno, mehanički, u njoj potpuno učestvujemo. Devojke / žene koje su preživele silovanje sličnom mehanizmu pribegavaju u toku brutalnog čina nasilja, da bi se zaštitile od ponižavajuće strahote i torture. Time, ne može pružiti neke informacije koje bi u Vašem delu posla bile dragocene. Ili će otudjeno govoriti o sebi, bez emocija (koje možda Vi očekujete da sretnete), jer u njenom doživljaju “ona i nije bila tamo” (bilo je njeno telo).

Bez obzira na koju od ovih odbrana naidjete, iznesite svoje zapažanje i predložite to kao temu za razgovor. Kada Vas prepozna kao ravnopravnog sagovornika / cu, postoji mogućnost da se otvori i biće Vam jednostavnije za rad.

Osećanje straha: “Toliko toga se plašim (trudnoće, seksualno prenosivih bolesti, aids-a)”, “Da li sam bezbedna?”, “Šta ako neko sazna?”, “Da li ću ikada ponovo poželeti da budem s nekim intimna?”, “Hoću li ovo ikada prevazići?”, “Plašim se da ću poludeti”, “Noćne more me prestravljaju...”.

- Strah se može reflektovati na više nivoa. Tiče se lične bezbednosti, trenutne, kao i na dugi rok, i ovaj strah se kombinuje sa strahom od osвете izvršioca, strahom da će se silovanje ponoviti, da će je pronaći, negde sačekati. Otklonite joj strahove za koje možete tvrditi da neće imati svoju realizaciju (oprezno pri proceni!) i informišite je šta može tačno da uradi ukoliko se oseti ponovo ugroženo. Ponudite joj najbrži kontakt do Vas, do Vaše službe ili neke druge u čiju pouzdanost ste se uverili. Napišite joj svoje ime i prezime, broj telefona i drugo potrebno na cedulji koju će poneti sa sobom kad se rastanete (ne zaboravite na njenu dezorijentisanost i ne očekujte da će sve o čemu ste razgovarali ili napravili dogovor upamtiti i slediti). Informišite kolegice / kolege o ovom (i svakom) slučaju da bi mogli brzo da reaguju u slučaju potrebe.

Strah može biti često od sopstvenih reakcija, od simptoma zlostavljanja. Recite joj da su to bile sasvim normalne reakcije za devojke / žene koje ste upoznali nakon sličnog iskustva. Time prekidate osećanje izolovanosti kojem je podrignuta i pokazujete se kompetentnom/im, sa iskustvom. Ne zaboravite da žrtve seksualnog nasilja retko upoznaju nekoga sa istorodnim iskustvom i upravo ova izolovanost često produbljuje osećanje krivice.

Što se tiče njenih potreba iz sfere medicinske nege, deo Vašeg posla koji ste već ko zna koliko puta obavili jeste odlazak s njom u nadležnu ustanovu. Najvažnije je imati zvaničan dogovor između vaših dveju službi da to bude **lekarka** (poželjno nekoliko) koja je obučena za pitanja seksualnog nasilja i koja se saglasila da ćete se u slučaju potrebe obraćati. Profesionalno osoblje ženskog pola u različitim pomagачkim profesijama u sistemu podrške za žrtvu nasilja je uobičajena praksa u zapadno-evropskim zemljama i SAD i to je još jedan način uvažavanja i stvarnog razumevanja preživljene traume.

Uznemirenost: “Nervozna sam, imam problema kad dišem...” Često se ispoljava kroz fizičke simptome: mišićna tenzija, poremećaji spavanja, promena u navikama u ishrani, gadjenje / muka, stomachni problemi, noćne more, mokrenje u krevetu...

- Bitno je znati da su prethodno navedeni strahovi, kao i druge reakcije, često pravolinijski kombinovani sa uznemirenošću. Često razgovorom možete otkriti da neka od ponižavajućih seksualnih radnji kasnije određuje kako se ona oseća kod pojedinih lekara specijalista (npr. preživljeno oralno zlostavljanje može prouzrokovati dugotrajne teškoće pri odlasku kod stomatologa).

Ljutnja / bes: “Želim da ga ubijem!”

- Ljutnja i bes su reakcije koje kad se jave kod žrtava nasilja, smatraju se poželjnim i dobrodošlim. Smatraju se dobrim znakom da je osoba često posle dužeg perioda uspela da izadje iz obamrlosti, depresivnosti, moguće suicidalnosti ili nekog drugog vida samodestruktivnog ponašanja (praktično, zaglavljenosti u nekoj od ranih faza oporavka). Ukoliko prepoznajete ljutnju i bes kao prioritarne manifestacije, uključite mogućnost da se radi o lažnom prijavljivanju!

Devojke / žene koje su preživele silovanje nisu, kao što se često misli, jadne i slabe, one su preživele jedan ili više traumatičnih incidenata. Ipak, uobičajeno je da u akutnoj fazi traume, iz koje se najčešće javljaju službama policije i pravosuđa, budu prevashodno okrenute svom bolu (kroz prethodno navedene brojne reakcije), pa potom osećanjima ljutnje i besa prema izvršiocu.

Vaša asistencija ima elemente krizne intervencije i ona podrazumeva sledeće:

Predstavite se i objasnite zašto ste tu

Sedite tako da poštujuete ‘privatnu’ ili ‘intimnu’ zonu devojke / žene koja je preživela silovanje

Normalizovati njene reakcije, iz Vaše profesionalne pozicije, znači da ćete ponajviše pribеći edukativnom pristupu. Ispričajte joj šta Vi znate o seksualnoj traumi i nizu simptoma koje devojke / žene prijavljuju. Interesujte se kako je ona u trenutku dok razgovarate i pozovite je da Vam slobodno kaže ukoliko želi da razgovor prestane.

Iako može biti da ste inače preopterećeni poslom, potrudite se da sva Vaša pažnja, koncentracija i vreme

budu posvećeni njoj (npr. izbegavajte da odgovarate na tel. pozive ili pitanja koleginica / kolega koji u Vašu kancelariju ulaze s vremena na vreme prateći svoje potrebe). Kažite joj da su njene reakcije normalne, obzirom šta je preživela.

Dajte joj do znanja koji je Vaš stav o nasilju

Izrazite joj svoje mišljenje o nepobitnoj odgovornosti silovatelja, kao i da smatrate da ona ni na koji način nije izazvala niti zaslužila da joj se tako nešto desi. Osvrnite se na prethodno pomenute predrasude i društvene stereotipe koji prate situaciju seksualnog nasilja. Uverite je argumentima (kroz primere) da možete da pretpostavite šta se sve tačno pita.

Nikako ne postavljajte pitanja: “Zašto niste bežali ?” ili “Što se niste branili ?” (podrazumevajući aktivan otpor kao jedini pozitivno vrednovan) ili “Da li ste sedeli na ivici ili na sredini kreveta ?” (implicirajući da sedenje na ivici kreveta znači da je devojka / žena verovatno više razmišljala o mogućem bekstvu, dok uobičajeno sedenje na krevetu može da se tumači kao potencijalan ‘poziv’ koji onda uključuje i njenu odgovornost) ili vec kliše: “Kako ste bili obučeni ?”, “Koliko dugmadi na bluzi Vam je bilo otkopčano ?”, “Zašto ste do duboko u noć ostali u diskoteci, kad je već Vaša najbolja drugarica ranije otišla ?” Izgubićete je, pristupićete nizu ljudi koji su je osudili ili za koje se plaši da će to uciniti. Vaš zadatak nije da sudite prema društveno uvreženim predstavama, već da prikupljate dokaze i da se na osnovu istih postigne pravda.

Ne zaboravite da se ne sudi devojci / ženi koja je preživela silovanje, već izvršiocu ! Tačka nasilja je poznata, zna se ko trpi nasilje, a ko vrši nasilje !

Istražite šta je brine

Pokažite joj da istinski marite za nju, time što ćete pitati za njene brige, strahove i potrebe. “Postoji li nešto što Vas sada brine / plaši ?” ili “Ima li nešto što bi Vam bilo potrebno u ovom momentu od nas ?” Sigurno ćete moći da izadjete u susret bar nečemu navedenom.

Istražite ima li dostupne izvore podrške

Da li je nekome ispričala šta joj se dogodilo ili ne, umnogome će odrediti i proces oporavka devojke / žene koja je preživela silovanje. Od toga će zavisiti potencijalan sistem podrške koji je neophodan za budućnost. Važno je istražiti na kakve je reakcije naišla ukoliko je pokušala nekome iz svog okruženja da ispriča. Saznaćete da li je možda dodatno obeshrabrena ili ima neku osobu na koju može da se osloni.

Imajte u vidu da joj je verovatno teško da se nekome poveri, u strahu od osude (npr. roditelja) i eventualnog prestanka važnog prijateljstva ili da će postati predmet trača, ili u strahu od prestanka partnerskog odnosa (“Kad bi čuo moj dečko, sigurno bi me odmah ostavio”). Pružite joj potvrdu da je njena procena da li će i kome da kaže sigurna dobra, jer se radi o njenom životu. Recite joj da ne mora da žuri sa izborom osobe kojoj bi se poverila. U slučaju da prva osoba kojoj se poveri, ne reaguje podržavajuće, dobro je da potraži sledeću (ohrabrite je da veruje svojim procenama). Recite joj da ima pravo da se ljuti na one koji je nisu razumeli.

Istražite da li postoji potreba da je uputite na druge službe

Paralelno sa policijskim radom, istražnim postupkom i glavnim pretresom, devojke / žene koje su preživele silovanje imaju potrebu za psihološkom asistencijom koja se može nastaviti i po okončanju sudskog postupka. Ukoliko su neke druge, prethodno navedene potrebe u pitanju, neophodno je povezati je sa nadležnim službama. Koristite nalaze / mišljenja drugih ustanova u sopstvenom procesu prikupljanja dokaza. Uputite je isključivo u ustanove i profesionalkama / profesionalcima za koje imate posvedočenu povratnu informaciju lično od nekih Vaših ranijih klijenata da su na tom mestu bili zadovoljni asistencijom. Nasumično upućivanje često znači retraumatizaciju. Ako nemate pravu informaciju o nekoj ustanovi, nemojte testirati njihov kvalitet kroz već traumatizovane osobe. Odgovorni smo za sopstvenu asistenciju, ali i za provereni kvalitet svakog na koga ukažemo.

Pružite joj potpune i detaljne informacije u čemu se sastoji proces krivičnog gonjenja (policija i pravosuđe) i objasnite joj njeno pravo na izbor

Dok se nalazi u policiji, odluku o budućem krivičnom gonjenju izvršioca će doneti devojka / žena koja je preživela silovanje i niko drugi u njeno ime. Poštenu šansu da lično donese kvalitetnu odluku ima samo ukoliko je potpuno obaveštena o pravosudnom postupku. Nemamo pravo da zatajimo kako detalje oficijelne regulative, tako i primere sprovođenja regulative u praksi. Time bismo bili sledeći u nizu onih koji su ugrozili njen integritet, onemogućili je u odlučivanju, osporili njen kapacitet. Neobaveštavanje i/ili svaka vrsta pritiska u cilju podnošenja prijave su takodje čin prelaženja njenih granica i rušenje njene autonomije. U čemu se onda razlikujemo od nasilnika protiv kojeg se svi zajedno borimo ?! Svaka neobaveštenost na njenoj strani znači povećan rizik da neće istrajati u postupku, da će opravdano povući iskaz.

Potpuna informisanost, a potom pozitivna odluka za dalje učešće u sudskom gonjenju, garantuje kontinuitet učešća koji uz adekvatno postupajuće pravosuđe i pravilno izrečenu presudu, može imati dobar odjek na tok procesa oporavka traumatizirane osobe. Poznavanje i poštovanje koncepta ljudskih prava, predstavlja postupanje prema kojem se kontrola nad sopstvenim životom žrtvama nasilja najuspešnije vraća time što se pruža poverenje njihovoj autonomnosti odlučivanja i poštuje ista.

Bez obzira na njenu odluku, u obavezi ste da joj kažete da ostajete na raspolaganju i ubuduće. Time za nju predstavljate pouzdanu osobu kojoj može da se ponovo obrati kada bude spremna.

Integrišući prethodno navedene smernice u svoj pristup i prethodno bogato iskustvo, verujemo da ćete biti uspešniji u svom delu posla !

Da bi devojka / žena sa iskustvom silovanja saradivala sa Vama, potrebno je da uložite maksimum da je razumete (imajte empatiju i dobro slušajte).

TEHNIKE INTERVJUISANJA DETETA RANOG UZRASTA KOJE JE PREŽIVELO SEKSUALNO ZLOSTAVLJANJE

Incest Trauma Centar – Beograd se oslanja na iskustvo u radu od 1994. godine, na osnovu u proseku pet slučajeva seksualnog zlostavljanja dece nedeljno. Statistički podaci se izdaju godišnje.

Tvrdimo da je pravilno vodjenje intervjua u policiji upravo prvi korak u procesu oporavka za dete.

Kada dete obelodani nekom da je seksualno zlostavljano, policija je jedna od prvih ustanova kojima se obraćaju zabrinute odrasle osobe koje su podrška za dete.

Kada slučaj dospe do policije, potrebno ga je proslediti centru za socijalni rad, jer je timski rad osnova pravilne asistencije za seksualno zlostavljano dete. Potrebno je brzo doneti pozitivnu odluku da će svakoj prijavi ovog tipa slediti radnje kojima će se detaljno istražiti slučaj.

Jedan od najdelikatnijih aspekata policijske istrage je razgovor sa detetom. Razgovor sa malom decom iziskuje specijalan pristup i veštinu.

Predstavite se detetu i objasnite zašto ste tu

Sedite tako da poštujuete ‘privatnu’ ili ‘intimnu’ zonu deteta

Važno je da ste telesno na pristojnoj udaljenosti od deteta. Izbegnite uspostavljanje početne bliskosti i poverenja kroz različite taktilne kontakte (milovanje deteta po kosi i sl.), obrnuto - smatrajte ovakve poteze kontraindikovanim. Neophodno je da ste svesni fizičkih granica deteta i da ih bezuslovno uvažavate i poštujuete. Imajte na umu da seksualno zlostavljanje znači poništavanje svih granica i da je, između ostalog, upravo fizički integritet deteta narušen. Takodje, uobičajeno je da osobe koje rade s decom takodje vode računa o odevanju (npr. ne nositi odeću koja na ma koji način ističe seksualne karakteristike).

Oslovljavajte dete imenom, umesto “pile”, “maco”, “dušo”, “sine” i sl.

Procenite razvojne i verbalne sposobnosti deteta zbog primene odgovarajuće tehnike komunikacije

Razgovor obično započinje procenom razvoja deteta. Morate da utvrdite njegove / njene razvojne i verbalne sposobnosti, da bi Vaše tehnike komunikacije / intervjuisanja odgovarale upravo tom detetu koje je pred Vama.

Procenite da li je dete podložno sugestijama pre nego što sačinite okvir u kojem ćete postavljati pitanja

Možete koristiti likove iz dečijeg sveta, kako bi procenili verbalne i sugestibilne sposobnosti deteta. Ako pokažem na veliku pticu i kažem da je to Rover ili Oskar, a dete potvrdi da je tako (jer sam ja tako sugerisao/la), to mi govori da je taj 3-godišnjak ili 4-god. podložan uticaju ili nagovoru odraslih. To mi takodje ukazuje da ne mogu da postavljam pitanja zatvorenog tipa koja iziskuju odgovore sa da ili ne, već da treba da potražim odgovore “izokola”.

Najpre pribegnite pitanjima sa otvorenim završetkom, a zatim specifičnim pitanjima

Obična pitanja kao sto su: “Pričaj mi o svojoj kući, ko u njoj živi, ispričaj mi nešto o svojoj sobi gde spavaš...”.

To su pitanja sa otvorenim završetkom koja možete postepeno proširivati u smislu:

“Reci mi ko još živi u tvojoj kući, gde ostali spavaju, da li neko ulazi u tvoju sobu...”

Znači, ništa niste sugerisali, samo ste pitali da li neko ulazi...

Zatim, obzirom da se radi o nepristojnim dodirima, pokušajte da saznate gde je dodirivao, tako što počinjemo da pričamo o telu uopšteno... Zajedno prelazimo preko delova tela, bez usredsređivanja na neki odredjeni deo tela. Uopšteno otkrivamo sve delove tela, koristeći terminologiju koju dete upotrebljava kada navodi odredjene delove tela.

Mala deca, iako ih je pitanje zbunilo i ne razumeju ga, ponekad odgovaraju potvrdno. Ako ih pitam da li ti je skinuo ili obukao gaćice, oni ne razumeju tu reč. Ako ih pitanje zbunjuje, oni samo klimaju glavu, a vi tada pretpostavljate da su tada dala potvrdan odgovor. Zbog toga je neophodno sa detetom stalno proveravati da li zaista govorite o istom.

Možete da im postavite i specifična / odredjena pitanja: “Da li te neko miluje po glavi, po ruci...”. Ukoliko ni tada nemate konkretne odgovore, onda gledajte da Vam dete spontano pruži informacije da li je seksualno zlostavljano.

Koristite crteže i lutke kako biste pomogli detetu da vam opiše događaj

Više volimo da nam dete pokaže pomoću crteža, lutaka kakvo to ponašanje prijavljuje. Kada razgovaramo o oralnom zlostavljanju sa trogodišnjim detetom, ono neće znati da objasni, ali će moći da pokaže crtežom, spoji lutke gde treba, ili pokretom da pokaže šta se događalo.

Za pomoć u dijagnostikovanju seksualnog zlostavljanja deteta se možete obratiti Incest Trauma Centru - Beograd i / ili Klinici za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu u Beogradu (takodje pruža usluge sudskog veštačenja).

Obratite pažnju na neverbalnu i paraverbalnu komunikaciju deteta

Verbalna komunikacija označava sam sadržaj koji Vam dete saopstava. Pored toga, jednako važno je imati budno oko za paraverbalnu komunikaciju koja uključuje ton i boju glasa, pauze u govoru, brzinu govora, glasnost, uzdahe... Isto važi i za neverbalnu komunikaciju koju čini položaj tela, gestovi, mimika, izrazi lica...

Kada dete obelodani zlostavljanje, neophodno je postaviti pitanje: “Šta ti je (izvršilac) rekao da će se dogoditi ako nekome ispričaš ?”

Ovo pitanje otvara detetu mogućnost da ispriča kojim se strategijama / taktikama izvršilac služio da bi očuvao tajnost, produžio ćutanje o ovom krivičnom delu i (uvek) učinio dete odgovornim za posledice. To su često poruke da će se obelodanjivanjem rasturiti porodica, da će majka poludeti i da će je smestiti u ludnicu, da će on završiti u zatvoru, da će se on ili neko od članova porodice ubiti ili će neko od članova porodice umreti, da će izvršilac npr. dete baciti sa terase, iseći joj / mu jezik i ruke, smestiti u dom za nezbrinutu decu ili jednostavno ostaviti. Kada ste dete, ovakvim porukama apsolutno verujete.

Obelodanjivanje zlostavljanja od strane deteta je težak trenutak i za nas odrasle. Imate potrebu da mu kažete da će sve biti u redu, a u dubini duše biste zapravo voleli da se nešto tako strašno nije nikad dogodilo. To su sve normalna, očekivana osećanja. Važno je ne povesti se za potrebom da obećate detetu ma koju vrstu zaštite koju u stvari ne možete da obezbedite. Fraza kao što je “sve će biti u redu” je jedna od prvih zamki, u kojoj ako se nadjete, znači da ćete detetu garantovati nešto što nije realno.

Trenutkom obelodanjivanja ništa nije više kao pre ovog trenutka. Zato je najvažnije uložiti maksimum svojih veština aktivnog slušanja da dobro čujete šta je izvršilac rekao detetu da će se dogoditi ako nekome saopšti da je zlostavljano. Zatim je važno razgraničiti za sebe šta je od ovih pretnji realno da će se ostvariti, a šta ne, i upravo tu distinkciju predstaviti detetu (jezikom prilagodjenim uzrastu deteta).

Iz našeg dugogodišnjeg iskustva možemo tvrditi da je bar polovinu poruka i/ili pretnji koje je izvršilac upućivao detetu moguće odmah eliminisati (P: “Mislim da se to neće dogoditi”), dok je preostale poruke važno nijansirati i za neke dati potvrdu da je moguće da će upravo tako biti (ali da ćete Vi i/ili identifikovana odrasla osoba od podrške učiniti sve da se kroz predstojeći težak period što jednostavnije, brže, da će taj težak period proći...), a za one poruke čiji ishod ne možete predvideti, dobro je da detetu otvoreno kažete da ne znate šta će biti (umesto uveravanja da to neće biti ili da će se sve dobro završiti).

Ukoliko dete ima pitanje koje se tiče nekog od pretećih ishoda, a na koje trenutno nemate odgovor i mislite da tu informaciju možete pribaviti, recite detetu da ćete se potruditi da to saznate, pa ćete mu to naknadno reći. Ovim se detetu predstavljate kao pouzdana osoba koja se drži stvarnih mogućnosti. Ne zaboravite da obećanu povratnu informaciju zaista naknadno i pružite detetu.

Sve ovo predstavlja istančanu brigu za dete u ovom akutnom trenutku, a takodje i vrši dobar uticaj na kasniji proces oporavka. Takodje, ovakva briga za dete smanjuje rizik od kasnijeg povlačenja / promene iskaza deteta i čini dete pouzdanim svedokom i kasnije, tokom sudskog postupka.

Recite detetu da ono nije krivo za zlostavljanje

P: “Ti nisi kriva / kriv” - jedna je od ključnih rečenica koju ste obavezni da kažete detetu.

Proces seksualnog zlostavljanja deteta ćete još bolje razumeti ako zajedno sa detetom utvrdite kako je izvršilac objašnjavao detetu zašto je sve to radio. Malom detetu se zlostavljanje predstavlja kao igra, ćutke i “zajedničke” tajne se nikome ne govore (“Mi smo se igrali i to nećemo nikome reći”). Rezultat je velika konfuzija kod deteta. Ako su deca nešto starija, najčešće ćete čuti nekoliko predstava iz perspektive izvršioca: 1. “Zla veštica” - predstava o majci neodgovarajućoj partnerki, ne slažu se, često se svadjaju ili ona ne izršava ‘bračne dužnosti’, pa su sve to razlozi zbog kojih se on okrenuo detetu. 2. “Deda Mraz” - predstava o samom sebi kao dobrom čiki koji voli dete, čini različite pažnje i daje poklone, gradi odnos privrženosti kroz podsticanje slike da je dete za njega posebno, specijalno, ‘moja princeza’ i sl. 3. “Lolita” - predstava o detetu kao zavodnici, ono je njega zavelo. Sve perspektive izvršioca imaju zajednički imenilac: “Dete je to želelo, ono je odgovorno / krivo, ja tu nista nisam mogao, zašto mi nije rekla/o da neće, da prestanem, hteo sam da prestanem, ali to je bilo jače od mene...”.

Na ma koje objašnjenje od ponudjenih (ili kombinaciju pomenutih), važno je da detetu jasno kažete da su za ovakve stvari uvek odgovorni odrasli.

Napomena: Ne zaboravite decu kojoj izvršioци nude sasvim različite predstave, npr. da to što se detetu dešava, da je to sasvim normalno, da se dešava i drugoj deci. Time se obezbedjuje tajnost na način da o nečemu što je

potpuno normalno, nema potrebe ni govoriti drugima. I ovoj deci je važno ponoviti da ona ne snose nikakvu odgovornost.

Možete reći da izvršilac ima loše ponašanje, ne smete reći detetu za njega da je loš

Dete koje je seksualno zlostavljano ima snažna suprotstavljena osećanja prema izvršiocu. Dete kaže: “Ja volim Jocu, ali samo da me više ne tera da...”. Ne zaboravite da je to najčešće vrlo bliska osoba detetu, često biološki otac. Dete beleži situacije kada je on brižan prema svima u porodici, kada je uči raznim društvenim igrama, vožnji biciklom, kompjuterskim igrama... Nije sve u životu deteta seksualno zlostavljanje.

Da biste preduhitрили eventualno zatvaranje deteta zbog neke svoje nespretne izjave na račun izvršioca (“Strašno šta ti je uradio”, “Videće on šta će mu se posle ovoga dogoditi” i sl.), promislite o razlici između ponašanja izvršioca i karakterisanja njega kao osobe. Ovo fino nijansiranje prati suprotstavljena osećanja deteta, kao i vodi računa o konfliktu lojalnosti u detetu koji se javlja kad se dete odluči na obelodanjivanje. Znamo da je teško uspostaviti ovu nijansu u trenutku saopštavanja od strane deteta, jer su očekivana Vaša osećanja ljutnje i besa na izvršioca. Ipak, jedino ako brinete o kompleksnosti osećanja deteta i teretu odgovornosti koja mu je nametnuta, pružićete dobru šansu detetu da istraje kao pouzdan svedok.

“Uvek me razljuti kad odrasli rade deci neke stvari koje ih povredjuju”

Ovo je možda jedna od ‘spasonosnih’ formulacija koju možete ponuditi detetu, pri tom izrazite svoja osećanja, a ne povrediti lojalnost deteta prema izvršiocu (to je osoba koju dete voli). Specificirajte na koje stvari mislite i objasnite zašto znate da je to za decu povredjujuće. Time ćete izraziti svoj stav prema nasilju što je izuzetno značajno za dete da čuje, a ujedno biti blizu (ruku pod ruku) sa osećanjima deteta. Vaš stav je neophodno da dete zna, jer je moguće da mu je do tada sopstveno osećanje neugodnosti bio jedini ‘lakmus papir’ na osnovu kojeg je pretpostavljalo da je to što se dešava nešto loše. Moguće je da prvi put od Vas čuje da deca imaju pravo da žive bez zlostavljanja.

“Žao mi je što ti sve ovo dogodilo”

Pokažite empatiju (saosećajte u proporciji stvarnih osećanja deteta, ne preuveličavajte ili ne umanjujte). Detetu je potrebno da oseti da istinski pokušavate da ga razumete. Ovo je samo jedna od tehnika vođenja razgovora koja obezbeđuje istrajnost deteta kao pouzdanog svedoka i u kasnijem procesu.

Ogoljenu “tehniku” će dete lako prepoznati, ukoliko zaista iskreno ne saosećate.

Ukoliko dete da iskaz kojim potvrđuje da se seksualno zlostavljanje odigralo, a nešto kasnije porekne / povuče izjavu

Dete ponekad najpre pruža jasne, koncizne, tačne informacije o tome šta se dogodilo, da bi kasnije poreklo sve što je ispričalo. U tom slučaju, nikako ne možemo tvrditi da su najpre lagala, izmislila, da ih je neko nagovorio. Najčešće, povlačenje izjave znači da dete ne može da izadje na kraj sa posledicama obelodanjivanja, koje uvek čine intenzivan stres i kaos u životu deteta i u okviru porodice. To može biti razlog da dete pribegava poricanju.

Nemojte žuriti sa predrasudom o lažnom prijavljivanju

Stigmatizirajuće je nekome otkriti da si preživela/o seksualno zlostavljanje. Aktivira osećanje sramote, stida... Deca imaju mnoštvo mogućnosti kako da nekoga okrive ili mu na neki način ‘napakoste’, a seksualno zlostavljanje se pri tom izboru ne smatra ravnopravnom opcijom. To nije nešto čime se deca služe da bi postigla neki imaginarni cilj. Za dete je seksualna sadržina nepoznanica, sve dok je sama ne sretnu u svom životu, usmerenu ka njima. Pomislite najpre da se seksualno zlostavljanje dogodilo detetu, ako se u krajnjoj instanci pokaže da to nije tako - odlično (dete, na sreću, nije zlostavljano!)

Neophodno je podsetiti se koliko je velika socijalna distanca između građana i institucija policije i pravosuđa u našoj zemlji, te je time još hrabriji korak koji žrtve nasilja čine kad se odluče da prijave. Naše je da to neizmerno cenimo i obavimo svoj posao korektno.

Strategije u pristupu poricanju deteta

P: “Verujem ti i sada kada kažeš da se ništa nije dogodilo (zlostavljanje, dodirivanje...) i verujem svemu što si

rekla / rekao kad si mi pričala/o da je to ipak bilo...”

P: “Znam da se deca nekad predomisle, jer se pomalo uplaše...”

P: “Malo me to zbunjuje, ali dobro. Važno mi je da mi još samo jednom kažeš kako si se osećala/o kada si mi prvi put ispričala da te je dodirivao ?”

P: “Kako se sada osećaš posle svega ? Kako ti je kada su se i ostvarile neke stvari kojih si se plašila i koje ti je i on rekao da će biti ? (navesti koje poznavajući priču deteta, kao i strategije izvršioca (često pretnje) kojim je održavao tajnost)”

Ukoliko dete ostane pri poricanju, imajte na umu da to ne predstavlja Vaš neuspeh. Većina dece koja poriče, kasnije u svom životu ipak otkriju da su bila zlostavljana.

Prihvatite ono što Vam dete govori i pružite mu bezbedno osećanje i sigurnost da Vam se uvek obratiti ako želi (u praktičnom smislu, možete na ceduljici dati detetu lično Vaš kontakt telefon sa imenom i reći mu da ovu cedulju može uvek nositi u džepu ili čuvati na nekom za sebe sigurnom mestu i iskoristiti je uvek kad odluči).

TEHNIKE INTERVJUISANJA IZVRŠIOCA SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA DETETA

Razgovor sa izvršiocom seksualnog zlostavljanja deteta po pravilu vodi ili socijalni radnik/ca u prisustvu pripadnika policije (pitanje lične bezbednosti socijalnih radnika / ca je važno, jer izvršiocu mogu biti nasilni i prema njima) ili sama policija.

Cilj ovakvog razgovora je dobiti priznanje izvršioca i na taj način je sudbina deteta u Vašim rukama. Odsustvo njegovog priznanja često onemogućava dokazivanje ovog krivičnog dela. Ukoliko nema priznanja, dete biva izloženo dodatnim ispitivanjima i traumama. Ne veruje mu se i svi misle da je lažov. Kada svi optužuju dete da laže, to je za njega bolno. Dobijanjem priznanja, poštetećete dete agonije neverovanja, odvajanja od kuće, dugotrajnog povlačenja po sudovima. Dete tako neće ispasti lažov ili osvetoljubivo. Ustanovama koje proceduralno uzimaju učešće u ispitivanju deteta ćete onemogućiti svaku narednu retraumatizaciju deteta.

PREDSTAVITE SE OSUMNJIČENOM LICU I OBJASNITE ZAŠTO STE TU

P: “Istražujem slučaj povodom optužbe Vaše kćerke da ste je seksualno zlostavljali”.

P: “Ovde sam povodom optužbe devojčice M.L. da ste je seksualno zlostavljali” (u slučaju da je izvršilac osoba van porodice deteta)

U Vašem glasu je tokom čitavog razgovora važno da iskazujete zabrinutost (nikako npr. bes, jer će zabrinutost izvući priznanje od izvršioca, a bes će imati suprotno dejstvo). Budite smireni, kontrolišite sopstvena osećanja, nemojte menjati ton i boju glasa. Pokazati zabrinutost ni u kom slučaju ne znači da ste patetični. Nazvati ga ma kojim pogrđnim imenom nije u interesu deteta.

SEDATE BLIZU I PRATITE NJEGOV GOVOR TELA

Jako je važno obratiti pažnju na govor tela. Potrebno je sedeti što bliže sagovorniku, u “ličnoj” ili “intimnoj” zoni izvršioca (suprotno nego kad je u pitanju žrtva nasilja). Ako sednete podalje, Vaše prisustvo se neće osećati. Ovako možete da uspostavite kontakt očima i da osetite kako na njega utiču Vaša pitanja i koje su njegove reakcije.

Zatim, obratite pažnju na reagovanja koja nisu verbalne prirode (npr. kršenje ruku, nervozno prekrštanje nogu ili prekrivanje intimnih delova tela rukama čime ih nesvesno štite). Govor tela se odvija spontano, prirodno i nad tim izvršiocu često nemaju kontrolu. Postavljanje “nezgodnog” pitanja povlači činjenje nečeg neverbalnog, fizičkog, da bi se zaštitio.

OBRATITE PAŽNJU DA LI OKOLIŠA I NEODLUČNO PORIČE. TO ČESTO POKAZUJE DA SE ZLOSTAVLJANJE ODIGRALO.

Policajac: “Hteo bih da poprčamo o iskazu koji mi je Vaša kćerka dala o tome da ste je nepristojno dodirivali. Kaže da se noću ušunjate u njenu sobu i milujete.”

Izvršilac: “Mislite da je seksualno iskorišćavam ? Ne baš. Možda je ponekad slučajno dodirnem po guzi.”

P: “Ona mi je rekla da ste nekoliko puta ušli u njenu sobu, uvlačili ruku u njene gaćice i milovali je.”

I: “Kako je došlo do toga da Vam ona to ispriča ?”

I: “I Vi ste joj automatski poverovali ?”

Često postaje jasno na samom početku razgovora da se zlostavljanje zaista odigralo. Već na samom početku razgovora on ništa čvrsto ne negira. Govori da je možda nešto uradio, možda je dodirnuo, možda pomilovao. Ne odriče...

IZVRŠILAC KOJI NIJE KRIV ZAHTJEVA DETALJE, DOK KRIVCI NE ZALAZE U DETALJE, JER IH VEĆ ZNAJU.

P: “Ona tvrdi da ste joj stavljali ruke u gaćice i milovali je noću.”

I: “Ne znam o čemu pričate.”

To neporicanje je tipična reakcija. Ljudi koji nešto skrivaju pre će da okolišaju nego da direktno reaguju “Ne, to nisam uradio...”. Nevini su obično zatečeni i traže više detalja, dok krivci ne traže više detalja, jer ih već znaju.

IZVRŠILAC ĆE UPORNO POKUŠAVATI DA ODGOVORNOST / KRIVICU PRIPIŠE DETETU ILI OBEZVREDI ISKAZ DETETA

I: “Mislim da namerno preteruje zato što je bila kažnjena. Samo je ljuta na mene. Ništa seksualno joj nisam uradio. Prisni smo, ali ne seksualno.”

I: “Možda je sve to sanjala ili pogrešno protumačila. Nikada je ne bih zlostavljao, ja volim svoju kćerku. Ne shvatam šta pričate.. kako je mogla tako nešto da kaže.”

I: “Prisan sam s njom. Mazim je i volim. Nekoliko sam je puta pomazio, ali nisam mislio da će to pogrešno da shvati. Nikad nisam mislio nešto nastrano.”

I: “Mora da je sanjala.”

Izvršilac često svaljuje krivicu na dete. Uglavnom ponavlja da dete laže, izmišlja, da je besno na njega (pogledati opravdanja: “Zla veštica” i dr.). Vodite razgovor tako da postepeno eliminiše takve izjave.

POKAŽITE CRTEŽE KAKO BI UNELI REALNOST U OPTUŽBU.

P: “Ovo je njen crtež. Nacrtala je svoju spavaću sobu i kako Vi ulazite u nju. Ona leži na svom krevetu, a Vi klečite pored kreveta. Vi ste predstavljeni kao “X”. Vaša ruka je uvučena u njene gaćice. Na sebi ima pidžamu, počinjete da je milujete. Onda uzimate njenu ruku i stavljate je na svoj polni organ.”

Pružanje dokaza o detetovom svedočenju može snažno delovati na izvršioca. Istovremeno, poštuju privatnost deteta. Prethodno proverite sa detetom da li je saglasno da crteže koristite tokom ovog intervjua. Ukoliko dete negoduje, ne pokazujte crteže.

Kada je dete saglasno, korišćenje crteža čini da optužbe postaju stvarne. **Ono sto nam dete ispriča i demonstrira, naše je najmoćnije oružje koje deluje na izvršioca.**

Kada mu kažete šta je dete nacrtalo (ili na koji način se služilo simbolima) ili šta je (možda pokretom) demonstriralo, to ima velikog uticaja. Unosi realnost u događaj i primorava ga da pogleda optužbe svog deteta.

P: “Evo još jednog crteža. Nacrtala Vas je pored kreveta, Vaša ruka je miluje ... Vidite i sami da je Vaša kćerka potpisala crtež. Morate priznati da Vaša kćerka ne bi ovako nešto izmislila. Ona voli svog tatu i brine šta će da bude sa njim. “

I: “Ni dečje emisije više mogu da prodju bez... takvih stvari...vi ljudi sami utuvite detetu tako nešto u glavu. Nešto bezazleno se pretvorilo u veliki problem.”

P: "Evo još jednog crteža. To je Vaš penis. Kaže da ovako izgleda, da je čvrst i da nešto lepljivo izlazi odatle... O ovakvim detaljima Vaša kćerka još ništa ne može da zna, jer je mala, a ipak je tako."

I: "Ja verujem da deca treba sve da znaju o takvim stvarima."

P: "Ona treba da zna kako izgleda penis u erekciji ? Da je tada čvrst ?"

U SITUACIJAMA SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA DECE UNUTAR PORODICE, IZVRŠILAC U NAJVEĆEM BROJU SLUČAJEVA VOLI DETE I BRINE O NJEMU. ZATO, U IME DETETA KORISTITE TU LJUBAV DA BISTE DOBILI PRIZNANJE.

Ponekad Vam se može učiniti da vodite razgovor koji ima elemente psihoterapije. To je zato što ste svoje tehnike komunikacije / intervjuisanja prilagodili činjenici da se radi o čoveku koji problem koji ima manifestuje u svojoj porodici. U njegovom doživljaju, on voli svoju kćerku i brine o njoj a, u isto vreme, Vi znate da je prekršio zakon. Zato koristite njegova osećanja prema detetu, kako biste mu objasnili kako se dete oseća (istražite njegov potencijal za empatiju) i naveli ga da prizna u korist svog deteta.

P: "Malo je uznemirena zbog Vas, ali Vas ipak voli i brine šta će biti sa Vama."

I: "Ona je svetlo mog života ! Šta sada biva ? Šta ćete da preduzmete ? Čuli ste celu priču od nje, mene ćete verovatno da zatvorite."

P: "Brinem za Vašu kćerku, hoću da je zaštitim. Ona vas mnogo voli, a osećam da i Vi nju volite. Ne verujem da ste hteli da je povredite. Osećam da niste hteli namerno da je povredite."

I: "Naravno da nisam. Volim je."

P: "Znam."

P: "Crteži Vaše kćerke su vrlo odredjeni i detaljni. Ona priča o dodirivanju, o nepristojnom dodirivanju... kako je Vi dodirujete i kako ona dodiruje Vas.

Ne optužujte je da laže. Ne činite to svojoj kćerki."

I: "Sve bih učinio za nju."

P: "Znam da je volite."

P: "Vaša kćerka je još mala. Voli vas i veruje vam. Do sada je činila sve što ste hteli, a sada je smogla snage da nekome to i ispriča. Smatram da je učinila ispravnu stvar. Nije ništa skrivila. Ona je divna devojčica."

POSTAVLJAJTE DIREKTNA PITANJA I POKAŽITE EMPATIJU

P: "Prvi korak ka rešavanju problema je priznanje. Vaša kćerka nije kriva.

Kada je sve ovo počelo ?"

I: "Oduvek sam joj bio privržen, to sam Vam već rekao."

P: "Znam da Vas ovaj problem muči i da ste želeli da prestanete... Vi ste to sami rekli bezbroj puta... Treba da preuzmete odgovornost."

I: "Uvek odgovaram za svoje postupke."

P: "Ulazili ste noću u sobu Vaše kćerke ?"

I: "Od malena je noću ušuškam u krevet. Nikada nisam ušao u njen krevet, niti sam imao odnose sa njom."

P: "Ovde govorimo o nedozvoljenom milovanju. Vi dodirujete nju i ona Vas. Vaša kćerka ne bi tako nešto izmislila, ona voli svoga tatu. Mnogo Vas voli. Koliko ovo već traje, kad je počelo ?

I: "Možda sam je ponekad milovao kako nisam smeo, ali sada ispada da sam neki perverznejak."

P: "Gde ste je milovali ?"

I: "Ne znam."

P: "Koliko puta ste je naterali da Vas tako dodiruje ?"

I: "Nekoliko puta."

P: "Jednom, dva puta ? Koliko ste puta Vi nju dodirivali ?"

I PO DOBIJANJU PRIZNANJA KONTROLIŠITE SVOJA OSEĆANJA, OBJASNITE IZVRŠIOCU KOJA SU NJEGOVA PRAVA I ŠTA GA PROCEDURALNO DALJE OČEKUJE.

Mnogi izvršioци, i kad priznaju, smatraju da ništa loše nisu uradili. Oni s tim moraju da žive, te svoje ponašanje racionalizuju. Opravdavajuće svoj čin,

I: “Zvuči kao da sam uradio nešto kriminalno... kao da sam imao seks s njom...”

P: “Koliko to već traje ?”

I: “Ne znam da Vam kažem kada je sve to počelo... davno...”

P: “Koliko je imala godina kad ste je prvi put dodirnuli ?”

I: “5 ili 6. Ja sam to radio da joj pomognem. Smatram da obzirom da ulazi u pubertet, da treba da zna neke stvari.”

P: “I Vi je tome učite ? Vi je učite o seksu ?”

I: “Na neki način.”

Izvršioци najčešće poriču sopstvenu odgovornost. Zato pogrešno tumače reakciju deteta, kao da ono to želi i navode da mu nikada nije reklo da to ne radi

I: “Zašto mi nikada nije reklo ‘Prekini, nemoj to da radiš !’”

P: “Zato što Vas voli.”

I: “Ipak je mogla nekome da ispriča, ako je to već bilo tako strašno.”

P: “Rekli ste joj da nikome ne kaže i šta će se desiti ako kaže.”

I: “Zašto je morala da zove policiju?”

P: “Zato što ste joj otac i nije volela to što ste joj radili.”

rekli ste joj da nikome ne kaže i šta će se desiti ako kaže.

Na pitanje izvršioца o tome gde se dete trenutno nalazi, dovoljno je reći da je trenutno bezbedno i na sigurnom mestu (Vi znate da to npr. može biti sklonište koje ima tajnu adresu), a da pripada kod svoje kuće sa majkom i zato će on biti udaljen iz kuće i pritvoren. Dobro je objasniti izvršioцу da u ovakvim slučajevima važi mera njegovog udaljavanja iz stana i mobilisanje dostupnog sistema podrške za dete.

U ovom trenutku imate dovoljno za osnovanu sumnju da seksualno zlostavljanje postoji i možete saopštiti izvršioцу da je uhapšen.

Ako se pitate zašto je ovaj razgovor važan – važan je, jer je od neprocenjivog značaja za osećanje sopstvene vrednosti kod deteta !

U obavezi ste da dete obavestite o rezultatu razgovora i zahvalite mu se. Recite mu da je ispravno postupilo i da znate da mu to nije bilo lako.

EFEKTI / POSLEDICE SEKSUALNOG ZLOSTAVLJANJA...

...SEKSUALNO NASILJE U DETINJSTVU, KAO I U ODRASLOM DOBU, PROUZROKUJE DUGOTRAJNU EMOCIONALNU TRAUMU

Nepoverenje, strah, stid, osećanje krivice, potpun ili delimičan gubitak granica, gubitak kontrole nad svojim životom, izolacija, konfuzija, ambivalencija, nisko sampoštovanje, nedostatak samopouzdanja, loša predstava o samoj sebi, samodestruktivnost (alkohol, droga, poremećaji u ishrani, samopovredjivanje, suicidalne misli, pokušaji suicida), loša predstava o svom telu, problemi u sferi seksualnosti, ulazak u neadekvatne odnose (izbor prijatelja, partnerki / partnera...) u kojima često trpi fizičko ili neki drugi vid nasilja, silovanje u kasnijem uzrastu (takodje, silovanje u braku), ljutnja / bes, nemogućnosti da kaže NE i sebe zaštititi...

...predstavljaju niz efekata sa kojima se dete i odrasla osoba koji su preživeli seksualno nasilje suočavaju.

PUNO RADA, ODGOVARAJUĆA INTERVENCIJA I PODRŠKA ČINE OPORAVAK MOGUĆIM !

PREPORUČUJEMO da pogledate igrane filmove sa temom nasilja u porodici i / ili seksualnog zlostavljanja dece i žena.....

Strani naslovi sa nazivom originala u zagradi:

Šta ljubav ima s tim ?

(autobiografski film o Tini Turner: What's Love Got To Do With It ?)

Paklena postelja (The Burning Bed)

Spavati s neprijateljem (Sleeping With the Enemy)

Optužena (The Accused)

Tajne rane (This Boy's Life)

Pariz trout (Paris Trout)

Proketo nasledje (Thousand Acres)

Monsunska svadba (Monsoon Wedding)

Dečaci ne plaču (Boys Don't Cry)

Lolita (Lolita)

Osam žena (Les 8 Femmes)

Sveštenik (The Priest)

Sreća (Happyness)

Princ plime (The Princ of Tides)

DOSADAŠNJIM EDUKATIVNIM PROGRAMIMA INCEST TRAUMA CENTRA - BEOGRAD JE OBUHVAČENO 179 PRIPADNIKA / PRIPADNICA POLICIJE IZ SLEDEĆIH GRADOVA SRBIJE:

NEOPHODNE ADRESE

U cilju što potpunijeg i efikasnijeg obavljanja svog dela posla iz problematike nasilja u porodici i seksualnog zlostavljanja dece i žena, kao pripadnice / pripadnici policije i pravosudja, za svu potrebnu asistenciju vas ohrabrujemo da se obratite sledećim ustanovama:

MUP Republike Srbije

GSUP - Odsek za seksualne delikte

Adresa: 29. novembra 107

11 000 Beograd

Tel.: (011) 2762 052

Kontakt osoba: Milena Živanović

Incest Trauma Centar - Beograd

Adresa: Nušićeva 8

Tel./fax: (011) 3243 963

Tel.: (011) 323 6519

E-mail: itcentar@EUnet.yu

Kontakt osoba: Ljiljana Bogavac

Usluge: Dijagnostikovanje, krizna intervencija i psihološka asistencija u kratkom i dugom roku za žrtve seksualnog zlostavljanja (deca i žene), psihološka priprema za učešće žrtava nasilja u svojstvu svedoka tokom celokupnog sudskog postupka i njihovo zastupanje na sudu (sve usluge su besplatne).

Klinika za neurologiju i psihijatriju za decu i omladinu

Adresa: Dr Subotica 8a

11 000 Beograd.

Tel: (011) 658 355

Fax: (011) 645 064

Kontakt osoba: Aneta Lakić

Usluge koje se tiču problema zlostavljanja i zanemarivanja dece: dijagnostika tipičnih i atipičnih formi, terapijski rad (intervencije u krizi, psihoterapija, socioterapijski pristup) i sudskopsihijatrijski rad (veštačenje za potrebe suda).

Savetovalište protiv nasilja u porodici

Adresa: Dalmatinska 47a

11 000 Beograd

Tel./fax: (011) 787 615

Tel.: (011) 3292 205

Kontakt osoba: Vesna Stanojević

Usluge: Zbrinjavanje dece i žena žrtava nasilja u porodici u okviru skloništa koje se nalazi u sastavu Savetovališta protiv nasilja u porodici, psihološke i pravne usluge (sve usluge su besplatne).

ZAJEDNIČKI RAD SVIH NAŠIH SLUŽBI JE U NAJBOLJEM INTERESU DECE I ŽENA KOJI SU IZLOŽENI NASILJU. SARADNJA JE NAJEFIKASNIJI NAČIN USPEŠNOG SANKCIONISANJA IZVRŠILACA KRIVIČNOG DELA NASILJA U PORODICI I KRIVIČNIH DELA KOJA SE TIČU SEKSUALNOG NASILJA.